Archwilio Cymru
Audit Wales

Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful

Crynodeb Archwilio Blynyddol 2023

Dyma ein crynodeb archwilio ar gyfer Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful. Mae'n dangos y gwaith a gwblhawyd ers y Crynodeb Archwilio Blynyddol diwethaf, a gyhoeddwyd ym mis Chwefror 2023. Mae ein crynodeb archwilio yn rhan o ddyletswyddau Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Ceir rhagor o wybodaeth am y dyletswyddau hyn ar ein gwefan.

Ynglŷn â'r Cyngor

Rhai o'r gwasanaethau y mae'r Cyngor yn eu darparu

Ffeithiau allweddol

Mae'r Cyngor yn cynnwys 30 o gynghorwyr sy'n cynrychioli'r pleidiau gwleidyddol canlynol:

- Grŵp Annibynnol 15
- Llafur 14
- Aelod Annibynnol 1

Gwariodd y Cyngor £142.4 miliwn ar ddarparu gwasanaethau[1] yn ystod 2022-23[2].

[1] Rydym yn diffinio gwariant ar wasanaethau fel cost gwasanaethau a godir ar y gronfa gyffredinol o'r Dadansoddiad Ariannu Gwariant, namyn costau unrhyw wasanaethau a ariennir o'r Cyfrif Refeniw Tai, gan ychwanegu praeseptau, ardollau a llog ar ddyledion.

[2] Ffynhonnell: Datganiad o'r Cyfrifon 2022-23

Ffeithiau allweddol

Ar 31 Mawrth 2023, roedd gan y Cyngor £40.2 miliwn o gronfeydd ariannol defnyddiadwy[3]. Mae hyn gyfwerth â 28.2% o wariant blynyddol y Cyngor ar wasanaethau[4].

Mae gan Ferthyr Tudful 22% o'i 36 o ardaloedd a ystyrir i fod o fewn y 10% mwyaf difreintiedig o ardaloedd yng Nghymru, dyma'r ail uchaf o'r 22 o gynghorau unedol yng Nghymru[5].

Rhagwelir y bydd poblogaeth Merthyr Tudful yn cynyddu gan 4% rhwng 2023 a 2043 o 61,100 i 63,500, gan gynnwys gostyngiad o 4% yn nifer y plant, cynnydd o 1% yn nifer y boblogaeth oedran gweithio, a chynnydd o 22% yn nifer y bobl 65 oed a hŷn[6].

Dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol

Gwnaethom gwblhau gwaith yn ystod 2022-23 i gyflawni'r dyletswyddau canlynol

- **Archwilio'r Cyfrifon**

  Bob blwyddyn, mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor i wneud yn siŵr y rhoddir cyfrif priodol am arian cyhoeddus.

- **Gwerth am arian**

  Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio a yw'r Cyngor wedi sefydlu trefniadau i gael gwerth am arian am yr adnoddau y mae'n eu defnyddio, a rhaid iddo fod wedi'i argyhoeddi ei fod wedi gwneud hyn.

- **Yr egwyddor datblygu cynaliadwy**

  Mae angen i gyrff cyhoeddus gydymffurfio â'r ddyletswydd datblygu cynaliadwy wrth bennu eu hamcanion llesiant a chymryd camau i'w cyflawni. Rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu i ba raddau y maent yn gwneud hyn.

[3] Rydym yn diffinio cronfeydd ariannol y gellir eu defnyddio fel cronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio ar gyfer costau refeniw, lle nad yw'r pwrpas wedi'i ddiogelu gan y gyfraith. Mae hyn yn golygu cyfanswm y gronfa gyffredinol, cronfeydd wrth gefn wedi'u clustnodi, a balansau ysgolion. Nid yw'n cynnwys cronfeydd wrth gefn Cyfrif Refeniw Tai, derbyniadau cyfalaf, na grantiau cyfalaf heb eu cymhwyso.

[4] Ffynhonnell: Datganiad o'r Cyfrifon 2022-23

[5] Diffinnir ardal yn y cyd-destun hwn fel 'Ardal Cynnyrch Ehangach Is'. Ffynhonnell: Stats Cymru

[6] Ffynhonnell: Ffynhonnell: Stats Cymru, Amcanestyniadau o'r Boblogaeth

Yr hyn a ganfuom

Archwilio Cyfrifon 2022-23 Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful

Bob blwyddyn rydym yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor.

I gyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol rydym yn cwblhau prosiectau penodol, ond rydym hefyd yn dibynnu ar waith archwilio arall, a gwaith cyrff rheoleiddio megis Arolygiaeth Gofal Cymru ac Estyn (yr arolygiaeth addysg). Rydym yn cymryd canfyddiadau ein gwaith archwilio i ystyriaeth wrth asesu a yw'r Cyngor wedi sefydlu trefniadau i sicrhau gwerth am arian. Caiff ein canfyddiadau a'n casgliadau eu crynhoi isod.

Ar gyfer 2022-23:

- cyflwynwyd y datganiadau drafft i'w harchwilio ar 29 Mehefin 2023. Roedd hyn cyn y dyddiad cau a bennwyd gan Lywodraeth Cymru, sef 31 Gorffennaf 2023.
- roedd ansawdd y datganiadau drafft a gyflwynwyd i'w harchwilio yn dda ar y cyfan.
- rhoddodd yr Archwilydd Cyffredinol farn wir a theg ddiamod ar ddatganiadau ariannol yr Awdurdod ar 29 Tachwedd 2023, cyn y dyddiad cau y cytunwyd arno gyda Llywodraeth Cymru, sef, 30 Tachwedd 2023. Cyflawnwyd yr archwiliad yn hwyrach na mewn blynyddoedd blaenorol, yn bennaf oherwydd effaith gofynion safonau archwilio newydd. Trafodwyd y rhain yn ein cynlluniau archwilio a ystyriwyd gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar 24 Ebrill 2023 a 23 Hydref 2023.
- cafodd Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac Adroddiad Naratif yr Awdurdod eu paratoi yn unol â Chod CIPFA a chanllawiau perthnasol. Roeddent hefyd yn gyson â'r datganiadau ariannol a baratowyd gan yr Awdurdod ac ein gwybodaeth am yr Awdurdod.
- gwnaed nifer o newidiadau i ddatganiadau ariannol yr Awdurdod a gododd o'n gwaith archwilio, a thynnwyd sylw'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio at y rhain yn ein Hadroddiad ar yr Archwiliad o'r Datganiadau Ariannol ym mis Tachwedd 2023.
- yn ogystal â chyfrifoldebau'r Archwilydd Cyffredinol am archwilio datganiadau ariannol yr Awdurdod, mae ganddo gyfrifoldeb hefyd am ardystio nifer o hawliadau am grantiau a ffurflenni grantiau. Ni nodwyd unrhyw broblemau arwyddocaol yn ein gwaith hyd yma.
- cyhoeddodd yr Archwilydd Cyffredinol y dystysgrif a oedd yn cadarnhau bod yr archwiliad o'r cyfrifon ar gyfer 2022-23 wedi cael ei gwblhau.

Adolygiad asesu risg a sicrwydd

Gwnaethom adolygu’r trefniadau a roddir ar waith gan y Cyngor i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio ei adnoddau. Gwnaethom gynhyrchu'r adroddiadau canlynol o'n gwaith sicrhau ac asesu risg:

- Pennu amcanion llesiant – gwnaethom edrych ar ddull y Cyngor o bennu ei amcanion llesiant. Canfuom fod y Cyngor wedi cymhwyso'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth bennu ei amcanion llesiant newydd, ond mae lle i gryfhau ei drefniadau i ategu cyflawni a monitro effeithiol.
- Defnyddio gwybodaeth am berfformiad – safbwynt defnyddwyr gwasanaethau a chanlyniadau – edrychom ar y data ar bersbectif defnyddwyr gwasanaethau a chanlyniadau a ddarparwyd i aelodau ac uwch swyddogion, a sut mae'r wybodaeth hon yn cael ei defnyddio. Canfuom nad yw'r wybodaeth perfformiad a ddarperir i uwch-arweinwyr yn gyffredinol yn eu galluogi i ddeall safbwynt defnyddwyr gwasanaethau a chanlyniadau gweithgareddau'r Cyngor. Mae hyn yn cyfyngu ar eu gallu i ddeall effaith gwasanaethau a pholisïau'r Cyngor.

Strategaeth Ddigidol

Yn ystod 2022-23, gwnaethom archwilio dull strategol y Cyngor o ymdrin â digidol, ac yn benodol i ba raddau y datblygwyd hyn yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy; ac y bydd yn helpu i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio adnoddau'r Cyngor. Canfuom fod gan y Cyngor wendidau yn ei ddull strategol o ymdrin â digidol ac nad yw wedi dangos y bydd ei strategaeth ddigidol sydd i’w dod yn cael ei datblygu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy.

Arolygiaethau eraill

Gwnaethom hefyd ystyried adroddiadau Arolygiaeth Gofal Cymru (AGC) ac adroddiadau Estyn, yn ogystal ag unrhyw gamau dilynol a gymerwyd gan y Cyngor mewn ymateb iddynt.

Gwaith sydd yn yr arfaeth ar gyfer 2023-24

Gwnaethom hefyd fwrw golwg ar yr heriau a'r cyfleoedd allweddol sy'n wynebu'r Cyngor. Gallai'r rhain gael effaith ar allu'r Cyngor i gyflawni ei rwymedigaethau cyfreithiol mewn perthynas â'r egwyddor datblygu cynaliadwy a'r modd y mae'n defnyddio'i adnoddau.

Mae ein gwaith arfaethedig ar gyfer 2023-24 yn cynnwys:

- Sicrwydd ac asesiad risg sy'n ystyriaeth o drefniadaua gwasanaethau craidd
- Adolygiad thematig – cynaliadwyedd ariannol
- Adolygiad thematig – comisiynu
- Adolygiad lleol – rheoli perfformiad

Mae’r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth, ac fe’i penodwyd gan Ei Mawrhydi’r Frenhines. Mae’r Archwilydd Cyffredinol yn gwneud ei waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sy’n fwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac i fonitro a chynghori’r Archwilydd Cyffredinol. Caiff Swyddfa Archwilio Cymru ei dwyn i gyfrif gan y Senedd.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, awdurdodau tân ac achub, parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau o werth am arian mewn llywodraeth leol, yn asesu cydymffurfiaeth â’r gofynion sy’n weddill o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 a gall gynnal arolygiadau arbennig dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus a noddir ganddi ac sy'n gysylltiedig â hi, Comisiwn y Senedd a chyrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Archwilio Cymru yw'r enw cyfunol anstatudol ar Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân, pob un â'u swyddogaethau cyfreithiol eu hunain fel y disgrifir uchod. Nid yw Archwilio Cymru yn endid cyfreithiol.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn y Gymraeg ac yn y Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

Mae’r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.